Ключевые слова: *Галичина, Австро-Венгрия, Первая мировая война, поляки, украинско-польские отношения.*

The article analyses the social and political condition of the Polish people in Galychyna before and at the beginning of World War I. One can trace the position of the Polish political parties towards the problem of the development of the idea of self-sovereignty in the system of the Polish-Ukrainian contradictions. The role of Poland in the international relations of that time has also been regarded.

Key words: *Galychyna, Austro-Hungary, World War 1, the Polish people, the Ukrainian-Polish relations.*

УДК 94 (430): 94 (438) "1919–1939"
ББК 63.3 (0)

Надія Сидорик

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЖИТТЯ НІМЕЦЬКОЇ МЕНШИНИ ПОЛЬЩІ (1919–1939 рр.)

У статті показано економічне становище німецької меншини Польщі в 1919–1939 рр. З'ясовано, як міжнародно-правові акти та польське законодавство регламентували майнові права німців і наскільки соціально захищеними були представники цієї меншини. За кількістю підприємств, землі та іншої власності німецька меншина посідала не останнє місце в державі й тому суттєво впливала на економічний розвиток Польщі в цілому. Звичайно, розвитку економічного потенціалу німців у Польщі сприяли фінансові надходження з Німеччини, на чому й наголошується в статті.

Ключові слова: *підприємство, економіка, законодавство, фінансові надходження, німецько-польські відносини.*

Серед цілого ряду цікавих питань, які окреслюють ті чи інші аспекти життєдіяльності німецької меншини Польщі в 1919–1939 рр., ми можемо виділити питання про соціально-економічне становище представників цієї меншини. Економічна діяльність даної національної групи демонструє нам те, що німці не тільки володіли великою кількістю власності й майна, але також суттєво впливали на розвиток економіки Польщі в цілому. Звичайно, не останнє місце в цьому процесі відігравало те, що німецьку меншину протягом усього міжвоєнного періоду підтримувала Німеччина, і ця підтримка проявлялася не тільки у фінансових дотаціях, але і в агресивній економічній політиці відносно Польщі.

Питання про соціально-економічне становище німців у Польщі завжди привертало до себе увагу дослідників. Проте в українській історіографії воно практично не вивчене, на відміну від польської, де йому присвячено чимало праць. Важливими для нас є дослідження Є.Красуцького [11] та М.Войцеховського [20], які у своїх роботах аналізують економічне становище німецької меншини в Польщі, показують, чим вона володіла та які зв'язки підтримувала як із Польщею, так і з Німеччиною. Дані про німецьку власність та фінансові надходження з Німеччини подають також у своїх дослідженнях Б.Ратунська [15], А.Хойновський [5], Т.Ковалак [10]. Знаходить своє відображення це питання і в архівних матеріалах та періодиці того часу. Правда, незважаючи на значні напрацювання, ця тема потребує подальшого дослідження.

Метою цієї роботи є аналіз соціально-економічного життя німецької національної меншини Польщі в 1919–1939 рр. З вищевказаного випливають і завдання – з'ясувати, яке місце займала німецька меншина в економічному житті держави, як це життя регламентувало чинне законодавство та яку роль у цьому процесі відігравала Німеччина.

На початку 20-х рр. XX століття німецька національна меншина Польщі була одним із найбільших та найзаможніших власників на теренах держави. В основному в руках цієї народності знаходилася велика частка від загальної кількості земельних

© Сидорик Н., 2011

володінь, підприємств як важкої, так і легкої промисловості, фінансових і торгових установ, а також кооперативів, які діяли практично на території всієї Польщі. Згідно з офіційною статистикою на 1921 р., кількість земельних володінь, якими розпоряджалися представники німецької меншини на приєднаних до Польщі теренах, була досить високою. Так, з 1 720 533 га земельних угідь у німців знаходилося 749 476 га, тобто 43,6% від усіх земель. На Помор'ї вони володіли 207 328 га землі, у Познані їм належало 389 479 га, а на теренах Верхньої Сілезії й Тєшину – 152 669 га [11, s.162]. У центральних воєводствах німці володіли 36% господарств, у яких розмір земельних наділів перевищував 50 га [4, s.144]. Загалом, якщо говорити про німецьку власність на території польської держави, то потрібно наголосити на тому, що німці володіли 85% від загальної кількості великої власності на теренах Верхньої Сілезії, Помор'я, Познані та Центральних воєводств [5, s.13]. Фактом залишається й те, що на 9% німецького населення у воєводстві Познанському припадало 35% від загальної кількості власності, а у воєводстві Поморському – у 10% німців розпоряджалися 40% майна [1, арк.6].

Яскравим прикладом, який демонструє, чим володіла німецька меншина, є дані щодо кількості її власності у 20-ті рр. у м. Торунь. Так, у 1921 р. у Торуні нараховувалося 42 об'єкти промисловості, здебільшого, це підприємства легкої й харчової промисловості, а також машинобудування, найбільшими з яких були кондитерська фабрика, підприємство з будівництва сільськогосподарських машин, фабрика з виготовлення фарби "Атра" та інші. У цілому, якщо говорити про зайнятість населення в підприємництві, то слід сказати, що на більших підприємствах було зайнято в середньому від 150 до 300 працівників, на менших 50–60 чоловік. Щодо торгівельних закладів, то вони у місті залежно від періоду володіли різною кількістю магазинів. Так, на 1921 р. число їх становило 65,9% від загальної кількості такого роду закладів у місті, на 1925 р. у місті нараховувалося 57 німецьких магазинів, або лише 11,6% від загальної кількості [20, s.63].

Звичайно, такий стан речей не задовільняв польську владу й вона почала робити все можливе для того, щоб змінити ситуацію та отримати якнайбільшу вигоду для себе. І це їй удавалося, ураховуючи те, що питання про конфіскацію німецької власності було закладене в чинному законодавстві та міжнародних договорах. Зокрема, згідно з постановами Версальського мирного договору, Польща отримала право на конфіскацію німецької власності на приєднаних до неї територіях, правда, за умови повернення її власнику за викуп, що Польща ефективно й використовувала. Зменшити чисельність німецької власності можна було і з допомогою чинного законодавства. Так, прикладом, який підтверджує нам справедливість такого твердження й стану речей, було впровадження в життя земельної реформи за 28 грудня 1925 р., яка передбачала перерозподіл великих земельних володінь німців на користь малоземельних та безземельного польського населення (розпарцелювання) [11, s.162]. Так, станом на 1925 р. польською владою було ліквідовано добровільно й примусово 80 великих земельних маєтків в обсязі 66 тис. га. Цей процес відбувався й серед представників дрібної земельної власності, де польська влада перерозподілила 1 800 садиб розміром 28 тис. га. Вона також здійснювала подібні заходи і в інших галузях економіки, де ліквідувала на свою користь 779 одиниць міської нерухомості та 170 промислових і торгових об'єктів [13, s.8].

Процес масової ліквідації німецької власності в Польщі викликав незадоволення з боку представників німецької меншини та привертав увагу до цієї проблеми німецької влади. Практично вже в травні 1926 р. Німеччина звернулася до Гаазького трибуналу із проханням змінити постанову, яка надавала право Польщі на ліквідацію німецької власності, переданої їй з 11 листопада 1918 р. у приватне володіння. Вона також намагалася зменшити темпи ліквідації й вимагала повернення 4 тис. господарств і 219 державних доменних печей, із чим не погоджувалася Польща. Вирішити це питання вдалося шляхом компромісу в 1929 р., коли між сторонами було укладено нові умови щодо

ліквідації німецької власності. Головна мета, яку при цьому переслідувала німецька влада, а саме зберегти за німецькою меншиною частину власності та зменшити темпи ліквідації, була досягнута. Знайшло дане питання відображення також у цілому ряді скарг у Лігу Націй, де представники меншини вказували на несправедливість земельної реформи та процесу ліквідації їх власності в цілому [14, s.320].

Незважаючи на те, що дане питання було обговорене та певною мірою вирішене на міжнародній арені, воно й надалі залишалось актуальним. Процес ліквідації німецької власності тривав, хоч і зменшив свої темпи. Проте кількість німецької власності й надалі залишалася значною, про що свідчать дані за травень 1927 р. – листопад 1928 р. у воєводстві Познанським. Зокрема, німці на цих теренах володіли власністю, яка в загальній сумі дорівнювала 244 800 американських доларів, 15 000 німецьких марок, 2 600 злотих, 317 618 голландських гульденів. У цілому, у цей період німці розпоряджалися тут 193 об'єктами нерухомості на суму 28 442 769 злотих [18, s.52].

Якщо розглядати дані за весь міжвоєнний період і при цьому враховувати всі заходи, до яких вдавалася польська влада, то, незважаючи на них, можна заявити, що ситуація в економічному секторі й надалі була сприятлива для німців. Так, німецька меншина, хоч і втратила частину своїх володінь, і надалі володіла 22% землі, 886 кооперативами, 25 фінансовими установами, цілим рядом підприємств важкої та легкої промисловості, а також створила мережу заводових організацій і видавала пресу [1, арк.6]. Серед періодичних видань, які висвітлювали в міжвоєнний період стан економічного розвитку німців у Польщі, можна назвати такі: "Торгівля та промисловість у Польщі", "Господарство", "Наш селянин" та інші, кількість такої преси сягала 19 видань на теренах держави [16, s.617]. Щодо мережі кооперативів, то залежно від регіону чисельність їх була різною, але практично всі вони були об'єднані в союзи із центрами в Познані, Львові, Лодзі, Помор'ї та Катовіцах. За своєю сутністю вони поділялися на 4 групи, які займалися наданням кредитів німецькому населенню, розглядали питання сільськогосподарського характеру, продажу та купівлі власності, існували також споживчі кооперативи [4, s.146]. Значення діяльності системи кооперативів було надзвичайно велике, оскільки вони не тільки підтримували економічний розвиток німців, але й захищали їхні права.

У післявоєнний період ми також спостерігаємо за процесом, коли на економічний розвиток німецької громади Польщі впливала не тільки польська влада, але й німецька. Німеччина намагалася найбільшою мірою підтримувати всі прояви економічної діяльності німців та перешкоджала економічному розвитку польської держави, що вилилося фактично в господарську війну у 1925–1934 рр., коли між державами існувала напруга й зменшились обсяги експорту та імпорту товарів.

Практично протягом 1919–1939 рр. з боку німецької влади та доброчинних організацій були здійснені великі грошові перекази для надання кредитів німецькому населенню Польщі на розвиток промисловості, ремесла, торгівлі й сільськогосподарського сектора. Ці кредити в різні роки становили в середньому від 5 до 20 тис. злотих на розвиток дрібного підприємництва та близько 100 тис. злотих на розвиток великих земельних маєтків і підприємств. У західних воєводствах на розвиток німців у повітах було виділено кредитів від 500 до 700 тис., на воєводства, які залишилися, від 100 до 200 тис. злотих [6, s.535].

Великі грошові суми були переказані Німеччиною також у кінці 1925 р., коли німецький уряд переказав 11,3 млн німецьких марок на розвиток сільського господарства, промисловості, ремесла й торгівлі німецької меншини в Західній Польщі. На початку 1926 р. німецька влада виділила матеріальну допомогу для німців у Польщі на суму 30 млн німецьких марок. З виділеної суми Познань і Помор'я отримали 14 млн марок і верхня Сілезія – 6,5 млн марок, тобто 68% від загальної суми. Для потреб

Галичини було виділено тільки 1 млн марок, а решта суми була розподілена між іншими німцями з інших регіонів [14, s.321].

Для того, щоб здійснювати без перешкод перекази для потреб меншини й не викликати репресій щодо них з боку польської влади, у Данцигу було утворено Голландський банк, у якому Німеччині належало понад 50% капіталу, що давало їй можливість розпоряджатись його активами та здійснювати керівництво його діяльністю. Для цих же цілей у Познані було створене німецьке фінансове об'єднання "Ревізія", через яке сюди також здійснювалися перекази для потреб меншини. Крім цього, для переказів грошей на кредити для німців було утворено в Берліні псевдоприватне Товариство посередництва та торгівлі, якому німецький уряд переказав до 1928 р. 63,8 млн марок [20, s.64].

Серед банків, які належали німецькій меншині й займалися такими ж фінансовими операціями, найбільшим був Торунський банк, який тісно співпрацював із Дрезденським банком і був найбільшим фінансовим об'єднанням на теренах Помор'я. Через цей банк за посередництва Голландського банку в Данцигу із Дрезденського банку часто здійснювалися грошові перекази для надання кредитів представникам німецької меншини та промислових кіл краю. Зокрема, такий грошовий переказ був здійснений 1927 року на суму 700 тис. німецьких марок із Дрезденського банку. Щодо діяльності самого банку, то можна сказати, що він займався різного роду операціями, які приносили йому значні прибутки. Так, у 1920 р. вони становили 98 422 злотих, у 1924 р. збільшилися до 118 506 злотих, правда, залежно від року ці доходи були різними [10, s.95].

Матеріальна допомога з Німеччини для потреб своєї меншини на території Польщі сприяла розвитку економічної діяльності німців, з допомогою німецьких кредитів їм удалося також зберегти на теренах західних воєводств 40% власності, викупити свою власність із рук польської влади під час процесу ліквідації, удосконалити процес виробництва, вигоду з переказів отримували й німецькі банки. Щодо галузей промисловості, для розвитку яких Німеччина здійснювала грошові перекази, то потрібно вказати, що на потреби гірничої промисловості із загальної суми надходжень виділялося 16,3% коштів, гутництва – 14,1%, машинобудівництва та електротехнічної галузі промисловості – 38,3%, галузі енергетики та розбудови газопроводів – 31,6% [15, s.52].

Ще одним проявом німецької політики, яка була направлена візуально на підтримку німецької меншини в Польщі й спрямована проти цієї держави, стала політика, яка втілилась у веденні економічної війни в 1925–1934 рр. Вона проявилася в тому, що між державами довгий період не укладався торгівельний договір, обсяги експорту та імпорту залишалися низькими. Такий стан речей не задовільняв Польщу, оскільки її економіка перебувала на нижчому щаблі розвитку і багато в чому була залежною, як від ввозу товарів із Німеччини, так і від вивозу в цю країну [3, с.3]. Щоправда, до 1925 р. деякі аспекти цього питання вирішував в обов'язковому порядку Версальський мирний договір. Так, статті 264–267 даного договору надавали Польщі нарівні з іншими країнами привілейоване становище в підтримуванні економічних зв'язків із Німеччиною на 5 років. Також стаття 268 зобов'язувала Німеччину на три роки допустити імпорт із території колишньої прусської дільниці. Для забезпечення виконання цієї статті було укладено два договори за 10 квітня й 10 листопада 1921 р. У відношенні до Верхньої Сілезії стаття 90 мирного договору зобов'язувала Польщу обов'язково дозволити експорт продуктів копалень із Німеччини протягом п'ятнадцяти років. Польща вважала цю постанову несправедливою відносно себе. У зв'язку з польськими протестами це було враховано в Конвенції за 15 травня 1922 р., яка передбачала допуск на німецький ринок продуктів копалень та промисловості з теренів Верхньої Сілезії до 15 червня 1925 р. Крім цього, ст.224 Конвенції надавала Польщі право експорту до Німеччини 500 тис. тонн місцевого вугілля на три роки. Звичайно, це зовсім не означало, що німці були зобов'язані до закупівлі цього вугілля, вони просто повинні були допустити його

на свої ринки на правах вільної конкуренції [11, s.368]. Торговий оборот з Німеччиною становив понад 1/4 закордонної торгівлі Польщі. У цьому відношенні з боку обох сторін подаються дані, які демонструють обсяги торговельного обороту в цей період і показують, що він був наявний у доволі великій грошовій масі та сприяв розвитку економіки як однієї, так і другої сторонни (див. табл. 1 [11, s.371].

Таблиця 1

Торговий оборот між країнами

Рік	Німецький експорт		Німецький імпорт		Польський експорт		Польський імпорт	
	млн злотих	%	млн злотих	%	млн злотих	%	млн злотих	%
1923	604,6	50,6	487,0	43,6	396,2	6,5	489,1	8,0
1924	546,6	43,2	509,9	34,4	399,8	6,0	456,6	4,9
1925	558,4	40,4	511,1	30,7	422,3	4,7	457,7	3,5

Джерело: Krasuski J. Stosunki polsko-niemieckie 1919–1932. – S. 371.

При цьому цікавим фактом є те, що увіз і вивіз товарів з однієї країни до іншої за важливістю для розвитку економіки дорівнював практично значенню. Зокрема, для Німеччини Польща була третьою за значенням з експорту країною, більше Німеччина експортувала товарів лише в Англію та Голландію [12, s.18].

Як бачимо, деякі аспекти економічного життя регламентували Версальський мирний договір та Верхньосілезійська конвенція, особливо польсько-німецькі економічні відносини. Інші сторони цієї діяльності були обумовлені в чинному законодавстві, а також у другому розділі Малого Версальського договору, у якому поряд із питаннями про співпрацю між державами, які його підписали, про встановлення дипломатичних зв'язків і повноваження послів, розглядалися питання про встановлення торгівельних зв'язків та використання комунікації й транзитних шляхів, увіз і вивіз товарів та оплату за ці послуги [17, s.240].

У державі діяло також робітниче законодавство, яке регламентувало право населення на працю, установлювало тривалість робочого дня, оплату праці, пільги, медичне обслуговування, право на діяльність профспілок, право на підвищення кваліфікації, забезпечення у випадку безробіття тощо. Правда, те, що було регламентовано, не завжди виконувалося, про що свідчать акції протесту, багатолюдні демонстрації та страйки робітників у першій половині 20-х рр. XX ст. Основна мета, яку переслідували учасники таких акцій, – не дозволити польській владі збільшити тривалість робочого дня чи зменшити розмір заробітної плати. Характерним при цьому є й те, що здебільшого такий вияв непокори був притаманний промисловим регіонам, особливо проявився на теренах Верхньої Сілезії. Зокрема, якщо говорити про страйковий рух на цій території, то потрібно відзначити, що страйки тут завжди були численними й загрожували перерости в загальнопольські. Такий страйк, зокрема, відбувся тут у серпні 1924 р., коли на робочі місця не вийшло понад 200 тис. робітників. Страйк спричинила польська влада, яка хотіла збільшити час праці й зменшити плату, порушуючи цим самим соціальні права робітників, у тому числі й представників німецької національної меншини [2, с.6].

Займалися питаннями захисту майнових і соціальних прав представників німецької меншини Польщі й німецькі політичні партії, які декларували це у своїх статутах. Серед партій, які найбільше діяли в цьому напрямі, була Німецька соціал-робітнича партія, яка представляла інтереси робітничого класу й складалася із двох відділень у Катовіцах та Лодзі. Свою діяльність вона спрямувала на забезпечення прав робітників, покращення умов праці, організацію актів протесту й партійних з'їздів, на яких вирішувалися питання щодо організації партійної роботи та надання все більшої підтримки

робітничому класу як на теренах Верхньої Сілезії, так і на території всієї Польщі [19, s.61]. Крім цього, представники німецької меншини намагалися втілити в життя засади соціальної політики під час роботи на засіданнях парламенту та під час роботи в комісіях з охорони праці, опіки за інвалідами та охорони здоров'я. Як бачимо, права німців у соціальному плані були забезпечені в законодавстві, а також стояли не на останньому місці серед питань, вирішенням яких займалися представники німецької меншини в парламенті, органах місцевого самоврядування та організаціях.

У міжвоєнний період актуальним у плані розвитку та впливу на відносини стояло також питання про темпи економічного розвитку, потенціал і взаємовідносини з Польщею та Німеччиною Данцига, який набув статусу Вільного міста й економічне життя якого, так само, як і політичне, регламентувала Паризька конвенція.

Питання про співпрацю в економічній сфері між Німеччиною та портом, про обсяги експорту та імпорту продукції між ними було обговорено на нарадах, що відбулися в січні 1920 р. На цих двосторонніх нарадах було визначено, що на території Данцига буде створено німецьке урядове представництво у справах торгівлі зі спеціальним комісаром у цих справах [9, s.140]. Якщо говорити про економічні зв'язки Данцига з Польщею, то із січня 1919 р. діяв проект доступу Польщі до моря, згідно з яким Польща отримувала ширші права доступу в данцизькому порту та право на розміщення в ньому торгових і поштових організацій, право вивозу своєї продукції через територію порту [7, s.6]. Практично протягом усього міжвоєнного періоду Польща намагалася забезпечити собі вільний доступ до моря, а з іншого – послабити економічний потенціал міста побудовою на своїй території польського порту Гдиня, побудовою власного торгово-морського флоту, розбудовою ліній комунікації, розширенням транзитних зв'язків [8, s.154].

Щодо економічного потенціалу міста, а також темпів його розвитку, то в міжвоєнний період ми спостерігаємо за тим, як ці процеси здебільшого регламентує парламент міста, який розробляє соціальні постанови, наприклад, про працю, безробіття, соціальну допомогу, покращення умов життя й тому подібні речі. З боку місцевої влади також здійснюються заходи, спрямованні на зменшення темпів безробіття та на допомогу, кошти на яку щорічно закладалися в бюджет міста [8, s.296].

Таким чином, упродовж 1919–1939 рр. німецька меншина суттєво впливала на економічний розвиток Польщі. І це пояснюється не тільки тим, що вона володіла великою кількістю власності в різних галузях, а й тим, що в цей період відбувається загострення економічних взаємовідносин із Німеччиною, яка для Польщі була важливим стратегічним партнером. Звичайно, економічному розвитку німецької народності в Польщі сприяли фінансові надходження з Німеччини, про що й наголошено в дослідженні.

1. Центральний Державний Історичний Архів м. Львова, ф. 493, оп. 1, спр. 20, 17 арк. (Доповідна записка з питання "Німецькі національні меншості у Польщі". 19. 01. 1939).
2. Зі світу // Громадський голос. – Л., 1924. – № 29. – 9 серпня. – 9 с.
3. Зі світу // Громадський голос. – Л.,1925. – № 30. – 22 серпня. – 9 с.
4. Chalupczak H. Mniejszosci narodowe w Polsce 1918–1995 / H. Chalupczak, T. Browarek. – Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skladowskiej, 1998. – 323 s.
5. Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowosciowej rzadow polskich w latach 1921–1939 / A. Chojnowski. – Wroclaw : Zaklad narodowy im. Ossolinskich, 1979. – 255 s.
6. Dobrowski R. Pomoc finansowa Niemiec dla mniejszosci niemieckiej w Polsce / R. Dobrowski // Rola mniejszosci niemieckiej w rozwoju stosunkow politycznych w Europie 1918–1945. – Poznan : Wyd-wo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1984. – S. 349–355.
7. Dopierala B. Gdanska polityka Jozefa Becka / B. Dopierala. – Poznan : Wyd-wo Poznanskie, 1967. – 386 s.
8. Drzycimski A. Polacy w wolnym miescie Gdansku w latach 1920–1933 / A. Drzycimski. – Wroclaw ; Warszawa ; Krakow-Gdansk : Zaklad narodowy imienia Ossolinskich, 1978. – 367 s.
9. Hajduk B. Warunki prawne funkcjonowania gospodarki Gdanska w latach 1920– 1939 / B. Hajduk // Gdansk i Pomorze w XX wieku. – Gdansk : Wyd-wo Uniwersytetu Gdanskiego, 1997. – S. 134–148.

10. Kowalak T. Spoldzielczosc niemiecka na Pomorzu 1920–1938 / T. Kowalak. – Warszawa : Ksiezka i Wiedza, 1965. – 385 s.
11. Krasuski J. Stosunki polsko-niemiecki 1919–1932 / J. Krasuski. – Poznan : Instytut zachodni, 1971. – 480 s.
12. Polsko-niemieckie stosunki handlowe // Kurjer Warszawski. – 1925. – № 6. – 6 stycznia. – 26 s.
13. List z Poznania // Kurjer Warszawski. – 1925. – № 7. – 7 stycznia. – 28 s.
14. Makowski E. Mniejszosc niemiecka w Polsce w polityce niemieckiej / E. Makowski // Rola mniejszosci niemieckiej w rozwoju stosunkow politycznych w Europie 1918–1945. – Poznan : Wyd-wo Uniwerzytetu im. Adama Mickiewizca, 1984. – S. 311–333.
15. Ratunska B. Stosunki polsko-niemieckie w okresie wojny gospodarczej 1919–1930 / B. Ratunska. – Warszawa : Ksiezka i Wiedza, 1968. – 358 s.
16. K. Kaschnitz. Prasa niemiecka w Polsce / K. Kaschnitz // Sprawy Narodowosciowe. – Warszawa : Wyd-wo ins-tu badan spraw narodowos., 1932. – Rok VI. – №. 6. – Za pazdziernik, listopad i grudzien. – S. 595–623.
17. Sprawy Polskie na Konferencji Pokojowej w Paryzu w 1919 r. Dokumenty i materialy : w 2 т. T. 1. / pod. red. J. Belkota. – Warszawa : Panstwowe wyd-wo naukowe, 1965. – 462 s.
18. Sprawy narodowosci niemieckiej // Sprawozdanie z zycia mniejszosci narodowych za listopad-grudzien 1928 r. – Warszawa : Wyd-wo wydzialu narodowos., 1929. – S. 44–63.
19. Sprawy narodowosci niemieckiej // Sprawozdanie z zycia mniejszosci narodowych za styczen, luty i marzec 1929 r. – Warszawa : Wyd-wo wydzialu narodowos., 1929. – S. 51–69.
20. Wojciechowski M. Mniejszosc niemiecka w Toruniu w latach 1920–1939 / M. Wojciechowski // Mniejszosci narodowe i wyznaniowe w Toruniu w XIX–XX wieku / pod. red. M. Wojciechowski. – Torun : Wyd-wo Uniwersytetu im. M. Kopernika, 1991. – S. 59–81.

В статье показано, каким было экономическое положение немецкого меньшинства Польши в 1919–1939 гг. Также выяснено, как международно-правовые акты и польское законодательство регламентировали имущественные права немцев и насколько социально защищенными были представители этого меньшинства. За количеством предприятий, земли и другой собственности, немецкое меньшинство занимало не последнее место в государстве и потому существенно влияла на экономическое развитие Польши в целом. Конечно, развитию экономического потенциала немцев в Польше содействовали финансовые поступления из Германии, на что и отмечено в статье.

Ключевые слова: *предприятие, экономика, законодательство, финансовые поступления, немецко-польские отношения.*

The article deals with the economic situation of the German minority of Poland in 1919–1939. It is found out that internacional legal acts that Polish legistative authorities limited the way of social defemdency of the representatives of this minority. The German minority was among the first according the numbership of enterprises, land and other property. That's way it had a great impact on the economic development of Poland in a whole. It goes without saying that financial transfers paid a great part in the development of the economic potencial of Germain in Poland. The article enlightens this fact as well.

Kej words: *enterprise, economy, legistative authorities, financial transfer, German-Polish relationships.*

УДК 94 (477)
ББК 63. 3 (4 Укр)

Тетяна Ходак

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ 30-х РОКІВ ХХ ст.

У статті висвітлено державотворчі концепції українських націоналістів 30-х років ХХ ст., розкрито державотворчі погляди ОУН та ФНЄ, дано визначення організованого й творчого націоналізму.

Ключові слова: *організований націоналізм, творчий націоналізм, націократія, Організація українських націоналістів, Фронт національної єдності.*

Дослідження історії вітчизняної державно-правової думки набуває важливого значення в наш час у плані оптимального використання ідейно-теоретичних напрацювань і практичного досвіду минулого.

© Ходак Т., 2011